

Závěrečné kapitoly Mašlankovy práce pojednávají o nových momentech v přístupu k národním pověstem v pohnuté době usilovného zápasu o reformu země na konci 18. století. Ještě před pádem polské samostatnosti r. 1795 uplatnil se názor, že historie může sloužit jako pramen vlastenečství a může jí být využito v aktuálním politicko-společenském boji. Takto ji chápal především Franciszek Salezy Jezierski v románě *Rzepicha matka królów*, kde nejednou mluví též o prehistorii Čech a Slovanská. Jezierski vycházel ve svém díle z dosti rozšířeného názoru o podmanění Sarmatů Slovany, od nichž polská šlechta vyváděla svůj rodokmen. Slo mu tedy o vykázaní neoprávněnosti šlechtických nároků na ovládnání poddaných, o zesměšnění šlechty a jejího panství. (Tento aspekt částečně vystoupil i v Dobnerově polemice s jeho odpůrci.) Jezierski halí aktuální antifeudální program do historického kostýmu, v literární paralele současnosti a minulosti vyjadřuje odsouzení feudálního bezpráví a napadá genealogické vývody šlechty, které se mnohdy opíraly o staré pověsti a mýty. Zdůrazňuje přítom lidovou, pohansko-slovanskou tradici, přijímá ovšem v zájmu svého protišlechtického boje některá neověřená podání. Podobné stanovisko se uplatnilo u romantiků.

Po pádu samostatnosti byl obrat k historii povšečným jevem. Jan Pavel Woronicz jej zabarvil odstínem slovanofilství a mesianismu. Mýtus idealizovaného Slovana pak ovlivnil romantické historické vědomí. Pověsti se staly látkovým okruhem, do něhož s oblibou sahali tehdejší spisovatelé. I Joachim Lelewel, největší polský historik 19. století, který odmítal zařadit pověsti do výuky historie a ocenil Lengnichovy a Dobnerovy zásluhy o očištění dějepiscectví od výmyslů, vyznačil pověstem důležité místo v národní kultuře — jako objekt hodný uměleckého zpracování. Vrcholný romantismus již zcela svobodně používal podání o mýtickém dávnověku, aby vytvořil klenoty národní kultury takové hodnoty jako *Balladyna* a *Lilla Weneda*.

Mašlankova práce ukázala na analýze rozsáhlého materiálu základní směr vývoje od chápání národních pověstí jako součástí dějin k jejich využívání v umělecké tvorbě. Přitom autor názorně poukázal i na to, jak jich různé společenské vrstvy a myšlenkové proudy používaly k prosazování svých zájmů.

Jarmil Pelikán

Микола Мушинка, *З глибини віків* (Антологія усної народної творчості українців Східної Словаччини. Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, Видли української літератури в Пряшеві, 1967. 390 stran).

Obsáhlá Mušynkova kniha o ukrajinském folklóru na východním Slovensku je bohatým a zajímavým přehledem sběratelské práce ukrajinských folkloristů na území ČSSR. Název sugerující představu starodávnosti vztahuje se spíše k obsahu sebraného materiálu nežli k jeho zánamu, neboť jen poměrně malý počet uveřejněných ukázek byl převzat z starších folkloristických sborníků Herovského, Hnatjuka, Holovackého, Verchratského, De Vollana a Vrabelja (v některých případech i z děl českých a slovenských), např. Melnikové-Papouškové „Putování za lidovou písní“, Krpělcovy knihy „Bardejov a jeho okolie dávno a dnes“ aj.). Většina materiálu je sebrána v letech padesátých a šedesátých našeho století jednak samotným autorem knihy, jednak řadou jiných současných sběratelů, jako je Cymbora, Kostjuk, Lazoryk, Šmajda, abychom jmenovali jen ty, z jejichž zápisů vešel do knihy největší počet ukázek.

Všechno to ukazuje na skutečnost, že v ukrajinských vesnicích východního Slovenska je ústní lidová slovesnost dosud živá a že obecné mínění o jejím zanikání s postupem civilizace zde ještě zcela neplatí. Změny ovšem nastávají také zde: zanikají některé žánry, vznikají jiné. Autor knihy je toho mínění, že tyto nové druhy umělecky a ideově nedosahují dokonalosti tradičních projevů lidové ústní slovesnosti. Nelze to ovšem tvrdit apodikticky. Některé materiály, např. vystěhovalecké písně, které Mušynka uveřejnil ve své knize, nesvědčí nikterak o snížení úrovně. Totéž můžeme říci o písních ze současné družstevní vesnice. U těchto současných písní musíme mít na paměti, že jejich formování neprošlo dosud takovým vývojem jako např. starší písně.

Mušynka materiál pojatý do antologie třídí a rozděluje, jak je to v knihách tohoto druhu obvyklé, podle žánrů. Ke každému žánru připojuje teoretické komentáře;

využívá k nim výsledků bádání nejen soudobé folkloristiky sovětské ukrajinské, nýbrž i české a slovenské. Mnohé otázky však musí řešit samostatně – se zřetelem ke specifičnosti svého materiálu.

O zdůraznění a vyzdvížení této specifičnosti jde vlastně Mušynkovi k celé knize. Již ve své úvodní stati Український фольклор Східної Словаччини zabývá se jí podrobně a poukazuje na svéráznost ukrajinského folklóru východních oblastí naší republiky. Opírá se o specifické rysy historického vývoje Ukrajinců na Prešovsku a o jejich geograficko-etnografickou polohu, vidí specifikum folklóru této oblasti ve smíšení čistě ukrajinských prvků se sousedními folklorními vrstvami slovenskými, polskými a maďarskými. Autor upozorňuje též na vlivy moravské. V tom, že východoslovenský ukrajinský folklór tvoří most mezi folklórem západoslovenským a východoslovenským, vidí autor také jeho obecně slovanský význam. Faktem je, že mezi obecně ukrajinským folklórem a ústní slovesností východoslovenských Ukrajinců jsou rozdíly jak obsahové, např. v epických druzích, tak žánrové. Nápadné je např. bohatství a rozmanitost baladických motivů, naproti tomu však je okruh historických písní značně úzký. Důmy se zde nevyskytují vůbec; leč tato okolnost je charakteristická pro západoukrajinskou ústní slovesnost, důmy nenajdeme ani v Haliči, ani na Zakarpatsku.

Pozornosti zasluhují písně pastýřské, které mají charakteristický ráz horského prostředí a jsou blízké písním slovenským a moravským, dále písně podruhé a zejména písně zbojnické. V nich záleží snad nejnápadnější specifičnost východoslovenského ukrajinského folklóru. Mezi zbojníky-hrdiny dostává se předního místa Jánošíkovi, nikoliv jako v ukrajinské karpatské oblasti Dovbušovi. Zbojnické písně nejsou zde jenom oslavou zbojníků, některé z nich zábavně a s humorem popisují jejich loupežnické metody a dokonce – stejně jako některé písně moravské – líčí boj pastýřů se zbojníky.

Typické jsou také písně sezónních zemědělských dělníků. Obsahují některé prvky maďarské, neboť Ukrajinci chodívali dřívě na žnové práce do Maďarska. Příznačnou skupinu tvoří písně drátenické a příbuzné jim písně vystěhovalců do zámoří. Jsou zajímavé nejen novou tematikou, specifikou pro tuto oblast ukrajinského folklóru, ale i nostalgickou náladou a řadou prvků cizího zámořského prostředí.

Nejvýraznějším dokladem prolínání východu a západu ve folklóru této oblasti jsou pohádky. Vedle pohádky Про бідагого головіка і суддю, що любив хабапи, která je jen lokální úpravou starého ruského vyprávění Шемякиа суц, nalézáme tu pohádku, v níž je hrdinou (jako v některých slovenských pohádkách) uherský král Matyáš Korvín, vedle typicky ruské anekdoty o „popu-vševědovi“ (její místní úprava se liší nepatrně od obecně ruské verze) stojí tu proslulá mezinárodní pohádka o kouzelném zrcadle. Řada legend svědčí rovněž o prolínání západních a východních kulturních vlivů. Nalézáme tu např. dobře známou legendu o Záhořovi (Подорож до пекла) a roztomilou legendu o vzniku hříbků, kterou zpracovala také Božena Němcová. Složitost vzájemných východních a západních vztahů v oblasti ukrajinského folklóru na východním Slovensku vyžaduje důkladného probádání materiálu a srovnávacích studií o něm. Tato práce je náležitým úkolem ukrajinské folkloristiky.

Mušynka lidové texty, jak je to dnes už samozřejmý úzus, uveřejňuje v takové podobě, jak ji zaznamenal z úst venkovského lidového vyprávěče. Týká se to nejen stránky obsahové, nýbrž i lexikální a morfologické. Fonetické zvláštnosti snaží se zachytit prostředky obecně přijaté ukrajinské grafiky. Jen v málo případech zavedl pomocná písmena. Jeho způsob je kompromisem mezi požadavky filologa-specialisty a čtenáře nefilologa. Přesto však podoba dialektu té či oné vesnice byla zachována dost věrně.

Mušynkova práce je důkladná a pečlivá. Každou ukázkou opatřil bibliografickými poznámkami a záznamy o zapsání. Připojil obecní seznam písní a jiných veršovaných děl, překvapuje však, proč nepřidal podobný seznam prozaických ukázek. Přehledu slouží rejstřík vesnic, v nichž byly zapsány jednotlivé ukázky, a osob, od nichž byly získány. Informativní je také rejstřík sběratelů. Pro lepší porozumění textům byl připojen slovníček dialektických výrazů. Kniha je dokladem dobré práce ukrajinských folkloristů na východním Slovensku.